

Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği

Enver SARI, Yrd. Doç. Dr.

Giresun Eğitim Fakültesi

Atıf/– Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88. © Değerler Eğitimi Merkezi

Özet– Bu araştırmanın temel amacı öğretmen adaylarının değer tercihlerini belirlemektir. Öğrencilerin değer tercihlerini belirlemede Değerler, Suç Anlayışı ve Ahlakî Hüküm Ölçeği (Güngör, 1998) kullanılmıştır. Ölçekte 7 değer alanıyla ilişkili 28 kötü davranış örneği yer almaktadır. Yalancı şahitlik, dedikodu, seçimde hile yapmak, vergi kaçırma, sanat eseri kaçakçılığı, birinin bilgisizliğiyle alay etmek ve ateist olmak bazı kötü davranış örnekleridir. Giresun Eğitim Fakültesinde 110 öğrenci (55 kız, 55 erkek) üzerinde gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin değer tercihleri önem sırasıyla siyasi, genel ahlak, dinî, ekonomik, estetik, sosyal ve bilimsel değerler olarak bulunmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin bilimsel değerleri arasında bir farklılık yoktur. Erkek öğrencilerin değerleri benimseme düzeyleri bilimsel değer dışındaki tüm değer alanlarında kız öğrencilerden daha yüksektir. Araştırmada tüm değer alanlarının birbiriyle anlamlı ilişkiler içinde oldukları bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler– Değerler, Değer Tercihleri, Öğretmen Adayları.

Giriş

Yaşamı anlamlı kılan bizim için önemli olanlardır. Önem verdiklerimiz bizim için değerli olmaktadır. Önem verilenlerin kıtlığı ise değer düzeyini artırmaktadır. Genel anlamıyla değerler yaşantımızı etkilemektedir. Değerin sosyal ve kültürel biçimleri bireyleri farklı şekillerde etkilemektedir (Gökçe, 1994). Tezcan (1997 :198)'a göre değişmeye karşı olan kültürel engellerden biri de değerler ve tutumlardır. Bu değer ve tutumlar gelenekçilik, dinsel nedenler, inançlar, kadercilik, kültür bencilliği, gurur ve şahsiyet, mahcubiyet normları ve göreceli değerler şeklinde belirlenmektedir. Eğitim aynı zamanda gelecek kuşaklara değer aktarımının yapıldığı bir süreçtir. Bu süreç içerisinde-

de öğretmenlerin sahip oldukları değerler öğrencileri etkileyecektir. Bu varsayımdan yola çıkarak öğretmen adaylarının sahip oldukları değerler önem kazanmaktadır. Öğretmen adaylarının değerlerini incelemeden önce değer ne olduğu, nasıl oluştuğu, etkileri, din ve felsefeyle ilişkisi ve psikolojide değerlerle ilgili yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir.

Bir Kavram Olarak Değer

Değerler, sosyal yaşantıların ölçütlerini oluşturur. Bir davranış biçimini öbürüne tercih etmede değerler önemli bir rol üstlenmektedir. Başka bir bakış açısından, değerler davranışların kaynaklarını oluşturduğu gibi ölçütlerini de belirler. Belirli bir davranışı oluşturmada etkin olan değer onun nasıl olduğuna da karar verir. Değerler bir kişinin veya sosyal grubun kabul ettiği standartlar, inançlar veya moral ilkeleridir (*Collins English Dictionary*, 1991: 1694). Değerler ömür boyu sürecek bağlılıklarımızı üretir ve hatta nasıl ölmemiz gerektiğini bile söyleyebilir (Kilby, 1993). Değerler benliğin algılanmasında da önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle insanlar kendilerini değer sistemleri içerisinde algılamaktadır. Stein (1985) değerleri kendini tanımlama olarak tarif etmektedir. Değerin kişinin kendine yönelik atıflarından başka nesnel bir yönü de bulunmaktadır. Nesnel yönü ile değer maddi ve manevi gibi iki yönden ele alınabilir. Örneğin, eski model bir kol saatinin maddi hiçbir değeri olmayabilir, ancak saat ölen babadan kalan bir hatıra ise farklı bir değere sahip olabilmektedir. Değerlerin ölçütleri vatandaşlık görevi, doğru, sevap, toplumsal çıkar, güzel, bilimsel gibi yargılardan oluşur. Bu yönüyle değerler öznel, felsefi, dinî, sosyal ve kültürel ölçütlerde olabilmektedir. Değerlerle tutumlar arasında bir ilişki söz konusudur. Campell (1963) değer ile tutumun aynı anlama sahip kavramlar olduğunu ileri sürmüştür. Bununla beraber Rokeach (1973) değer ile tutumun ısrarla farklı anlamları haiz kavramlar olduğunu savunmuştur. Yapıcı ve Zengin (2003) ise değerleri, paylaşılmış ve genelleşmiş tutumlar olarak görmektedir. Fichter (1990), kişiye ve gruba yararlı, istenir veya beğenilen her şeyin *değere* sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bu yönüyle değer, “Bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır.” (Güngör, 1998: 27). Değer, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir (Theodorson & Theodorson, 1979: 455). Bu davranış prensipleri bireylerin yaşam biçimlerini belirlemektedir. Bir davranış ilkesi olarak değer yaşantılar sonucuyla, yani öğrenmeyle, oluşmaktadır.

Değerlerin Oluşumu

Bireylerin yaşam biçimini oluşturan değerler, sosyal rolleri öğrenmeyle gerçekleşmektedir. Değerlerin öğrenilmesinde uyarıcı eşleşmesi (klasik koşullanma) söz konusudur. Köpek uluması ölüme yol açar anlayışı, sabaha karşı uluyan köpekten sonra birkaç kez cenaze haberinin alınmasıyla ortaya çıkmış olabilir. Değerlerin öğrenilmesinde takdir edilenin tekrar etmesi (operant koşullanma) da önemli rol oynamaktadır. Bir toplumda devlete vergi ödememe cezalandırılmaz ve ayıplanmaz ise bu davranışın ortaya çıkma sıklığı artar. Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar zamanla davranış ölçütleri hâline gelerek değerleri oluşturmaktadır. Değerlerin öğrenilmesinde model alma ve taklit önemlidir. Örneğin, babanın dedeye gösterdiği saygı gösterme davranışı çocuk tarafından model alınır veya taklit edilir. Dolayısıyla sosyal öğrenme teorisinin temel varsayımları dikkate alınarak, değer yargılarının kişinin yetiştiği çevreden beslenerek şekillendiği söylenebilir (Ünal, 1981). Değerlerin öğrenilmesinde bilgi ve düşünce boyutu da önemlidir. İnsanlar tercihlerini ve yargılarını yeni öğrendikleriyle değiştirmekte ve şekillenmektedir. Sonuçta değerler genetik olarak aktarılmazlar. Değerler sosyal rollerle öğrenilerek bir sonraki kuşaklara aktarılırlar. Sosyal roller içinde mesleki, cinsel, sosyal, kişisel gibi kimlik yapıları da yer almaktadır. Sosyal rollerle biçimlenen kimlik yapılarının oluşmasında değerler önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Belirli bir sosyal rolde kişilerin neler yapması, neler yapmaması ve nelere kıymet vermesi öğrenilir ve bunlar bir yaptırım da olabilir. Değerler çeşitli sosyal rollerde bize neler yapmamız gerektiğini de söylemektedir. Örneğin, cinsel kimlikle ilgili değerler kız ve erkek çocuklarında farklı oluşur. Bir erkek için cesaret, azim, sebat ve soğukkanlılık önem verilen değerler olurken kızlar için koruyuculuk, duygusallık ve bağlılık daha önemli değerler olarak karşımıza çıkar. Değerlerin oluşmasında sosyal destekler ve pekiştireçler önemlidir. Bir değer diğer insanlar tarafından onaylanır ve takdir görürse bireydeki etkisi yüksek olur. Değerler arkalarındaki toplumsal destekleri kaybettikçe değişmeye veya etkisiz olmaya başlamaktadır.

Değerlerin Değişimi ve Etkileri

Değerlerin değişimi bireylerin kişilik yapılarında önemli değişikliklere yol açar. Değerler bireysel açıdan benlik kavramının özünü oluşturarak eylem ve düşüncüyü etkiler (Lau, 1988). Toplumsal açıdan değer değişimi ise sosyal ve kültürel değişimi doğurmaktadır. Değer değişimleri bazen toplumları, üre-

tim biçimini, hatta çağları değiştiren niteliklerle kendini gösterebilmektedir. Bununla ilgili olarak, Weber (1985) Protestan etiğinin yarattığı bir çalışma ahlaki sonucunda, insanların büyük bir başarıma güdüsü ile hareket ederek modern kapitalizmin Luther ve Calvin mezheplerinin yaygın olduğu yerlerde ortaya çıktığını ileri sürmektedir.

Değerlerin Din ve Felsefe ile İlişkileri

Değerler din ve felsefe içerisinde geçmişten günümüze kadar tartışılmıştır. Bütün dinler, insanların nasıl olması gerektiğini öğretmeye çalışarak, insanların birbirleriyle ve *insanüstü* varlıkla arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğini buyruklarla ortaya koyar (Mengüşoğlu, 1983: 275). Değerlerle ilgili ilkeler felsefi etik içerisinde yer almaktadır. Etik ahlaki yargıların felsefesidir. Ahlak sözlük anlamıyla huylar demektir. Ahlak kelimesinin Avrupa dillerindeki karşılığı olarak Almancada etik, Fransızcada *ethique* ve İngilizcede ise *ethics* kelimeleri kullanılmaktadır. Bütün bunlar, Grekçeden alınmış olan ve karakter manasına gelen *ethos* kelimesinden türetilmiştir. Moral kelimesi ahlaki yargılar anlamında kullanılmaktadır. Şu hâlde etik, moralin felsefesidir. Başka bir deyişle, ahlaki yargılarla ilgili sorulara verilen cevapların tümüdür. Felsefi bakımdan insanın nasıl olması gerektiği Grek etiğinde dine benzer bir tutum içindeydi. Nitekim Aristoteles insanın amacının mutluluk olduğunu, insanların mutluluk aradığını, ancak mutluluğun ne olduğu konusunda anlaşılmadıklarını belirtmektedir. Milattan önce beşinci asırda ilk defa Sofistler ahlakta görelilik konusunu ele alarak ahlaki inkâr etme yoluna gittiler (Keklik, 1996: 232). Kant insanın mutluluk aramaktan öte, iyiyi aramaya yönelmesi gerektiğini savunmaktadır. Kant iyiyi istemeyi “Öyle hareket et ki senin hareketlerinin yasası, aynı zamanda başka insanların hareketleri için de bir ilke ve yasa olsun.” (Aktaran Mengüşoğlu, 1983: 276). sözleriyle belirtmektedir. Kant’a göre mutluluk görelî bir kavramdır, iyi ise ahlak, vicdan ve pratik akla göre biçimlenmektedir. Max Scheler felsefenin etik problem alanını değerler etiği ile incelemiştir. Scheler değerleri kişisel, yaşamsal ve olgusal (şey değerleri) olarak üçe ayırmaktadır. Kişisel değerler insanın kendisinin şekillendirdiği iyi, kötü, saygı, sevgi ve nefret gibi değerlerden oluşmaktadır. Yaşamsal değerler sağlam, hasta, cılız, dinç, bitkin, gürbüz gibi canlı varlık dünyasının niteliksel değerleridir. Olgusal değerlerde ise yararlılık, ekonomiklik, estetiklik ve kültürel uygunluk gibi değerler yer almaktadır. Scheler bu üç grup değeri mutlak ve görelî değerler olarak ikiye ayırmaktadır. Bu durumda kişisel değerler görelî, olgusal ve yaşamsal değer-

ler ise mutlak olmaktadır. Scheler değer in aşağı ve yüksek olması durumundan bahsetmekte ve kişisel değerlerin yüksek değerler olduğunu ileri sürmektedir (Aktaran Mengüşoğlu, 1983: 280). Felsefe okulları değerlere farklı açılardan yaklaşmışlardır. İdealizme göre değerler bilgiyi yansıtır. Realizmde ise sosyal, fizik ve insan ilişkilerindeki gerçekliğin yansıması değerleri oluşturmaktadır. Pragmatizm, insanların kişisel ve sosyal gelişimine katkı yapan şeylerin değerli, onların gelişimini engelleyen ve deneyimlerini sınırlandıran şeylerin ise değersiz olduğunu iddia etmektedir. Varoluşçular ise insanların özgür seçimleriyle oluşturdukları ilkeleri ve yaşama biçimlerini değerli görmektedir (Akbaba-Altun, 2003).

Psikolojide Değerlerle İlgili Çalışmalar

Psikologların değerlerle ilgili çalışmaları 1928 yılında Spanger'ın değerlerle kişilik tipolojisi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yaptığı çalışmayla başlamıştır. Spanger (1928)'den sonra Allport, Vernon ve Lindzey (1960) değerler üzerinde araştırmalarda bulunarak değerleri altı grupta toplamıştır. Güngör (1998) bu değerlere ahlaki değerleri de ekleyerek estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal, dinî ve ahlaki olmak üzere yedili bir değer gruplaması yapmıştır. Rokeach (1973), Allport, Vernon ve Lindzey (1960)'ın sınıflandırmalarındaki değerlere amaç değerler demektedir. Amaç değerlere ulaşmak için oluşturulan değerler ise Rokeach (1973) tarafından araç değer olarak belirlenmiştir. Schwartz ve Bilsky (1987), Rokeach (1973)'ın belirlediği araç ve amaç değerlere yeni değer ifadeleri ekleyerek 30 amaç ve 26 araç değer ifadesi bir değer ölçeği geliştirmiştir. Değerler ister bir araç, isterse amaç olsun yaşantımızı etkilemektedir. Değerlerin insan yaşamındaki etkisi farklı etmenlerle de kendisi gösterebilmektedir. Myyry ve Helkama (2001) farklı bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin değerlerini karşılaştırmıştır. Araştırmada, iktisat öğrencilerinin güç ve başarı, sosyal bilimler öğrencilerinin evrensel ve teknik alanlarda okuyan öğrencilerin ise güvenlik değerleri yüksek bulunmuştur. Çileli ve Tezer (1998), iyimser ve kötümser üniversite öğrencilerinin değerlerini incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre iyimserlerin benlik alanlarını genişletmeye, kötümserlerin ise benliklerini kısıtlamaya eğilimli oldukları ortaya çıkmıştır. Çileli ve Tezer (1998)'in araştırmasına göre en önemli değer olarak *özgürlük* değeri bulunmuştur. Cinsiyet farklılığı değer tercihlerinde önemli bir etmen olarak kendini gösterebilmektedir. Eagly (1987), cinsiyet farklılığının sosyal davranış üzerindeki etkisinin bireyin sahip olduğu sosyal statü ile ilgili kalıp yargılara göre davranmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Örneğin, yapılan araştırmalarda (Feather, 1997; Pohjanheimo, 1997; Smith & Schwartz, 1997; Verkasalo, Daun & Ni-

it, 1994; Verkasalo, Tuomivaara, & Lindeman, 1996) erkeklerde güç ile ilgili, kadınlarda ise yardımseverlikle ilgili değerlerin öncelikli olduğu bulunmuştur. Bundan başka Vernon ve Allport (1931) yaptıkları araştırmada erkeklerde bilimsel, ekonomik ve siyasi değerlerin, kızlarda ise estetik, dini ve siyasi değerlerin yüksek olduğunu ortaya koymaktadırlar. Ünal (1981) tarafından yapılan bir araştırmada ise kızların estetik, erkeklerin ise dinî ve bilimsel değerlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bacanlı (2002), yaptığı araştırmada erkek öğrencilerin geleneklere saygılı olmayı ve dindarlığı daha çok ön plana çıkarmada kızlardan anlamlı derecede farklılaştıklarını belirlemiştir. Güngör (1998) ise yaptığı araştırmada erkekler ile kadınların değer sıralamalarının anlamlı olmasa da negatif korelasyona sahip olduğunu tespit etmiştir. Yine bu araştırmaya göre orta yaşlı kadınlarla erkeklerin değer sıralamasındaki ilişki gençlere nazaran daha fazladır. Güngör (1998)'ün araştırmasında cinsiyete göre değer sıralamasındaki farkın her geçen gün kapandığı belirtilmektedir.

Öğretmen Adayları ve Değerleri

İnsan değerlerinin araştırılması toplumun kültürünü ve sosyalleşme örüntüsünü ortaya çıkardığı gibi bireylerin yaşam yönelimlerini ve kişilik özelliklerini de belirlemektedir (Feather, 1975; 1990; 1993; Rokeach, 1973). Geleceğin öğretmenleri olarak öğretmen adaylarının nasıl bir kültürlenme ve sosyalleşme içerisinde olduğunu, yani değerler sisteminin nasıl olduğunu, bilinmesi önemlidir. Öğretmenlerin değerlerinin öğrenci davranışlarını etkilediği ile ilgili birçok araştırma bulgusu vardır (Brophy & Good, 1986; Dickinson, 1990; Gözütok, 1995; Varış, 1973). Saraçoğlu, Evin ve Varol (2004)'ün yaptığı araştırmada bayan öğretmen adaylarının erkeklere göre daha demokratik tutumlarda oldukları bulunmuştur. Yapılan bir başka araştırmada ise öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının öğretmenlerden daha fazla olduğu bulunmuştur (Gözütok, 1995). Demokratik tutumlardan başka tüm değer alanlarında da öğretmen adaylarının ne tür özelliklere sahip olduklarının belirlenmesi önemlidir. Ülkemizde öğretmen adaylarının genel ahlak, sosyal, siyasi, ekonomik, estetik, bilimsel ve dinî değer alanlarında ne tür özelliklere sahip olduğunu ortaya koyan kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle tüm değer alanlarında öğretmen adaylarının ne tür özelliklere sahip olduklarının belirlenmesi bu çalışmayı gerekli kılmaktadır. Bu araştırmada öğretmen adaylarının genel ahlak, sosyal, siyasi, ekonomik, estetik, bilimsel ve dinî değerleri nasıl sıraladıkları, öncelikli değerleri, değerlerin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği ve değer alanları arasındaki ilişkiler belirlenmiştir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma, tarama (survey) modeli şeklindedir. Araştırmada eğitim fakültesi öğrencilerinin değerlerle ilgili görüşleri hiçbir değişikliğe uğratılmadan olduğu gibi betimlenmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırma 2004-2005 öğrenim yılında Giresun Eğitim Fakültesinin çeşitli sınıflarında öğrenim gören 55'i kız, 55'i erkek olmak üzere toplam 110 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada örneklem, basit tesadüfi örneklemeyle belirlenmiştir. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin % 50'sinin (55 öğrenci) ailesi köyde, diğer % 50'sinin (55 öğrenci) ailesi ise şehir veya kasabada yaşamaktadır. Örneklem grubundaki öğrencilerin yarısı (55 öğrenci) alt sosyoekonomik düzeyde, diğer yarısı (55 öğrenci) ise orta sosyoekonomik düzeydedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin ailelerinin yaşadıkları yer ve sosyoekonomik düzeylerini belirlemek üzere araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi anketi uygulanmıştır. Öğrencilerin değer tercihlerini belirlemek üzere Değerler, Suç Anlayışı ve Ahlaki Hüküm Ölçeği (Güngör, 1998) kullanılmıştır.

Değerler, Suç Anlayışı ve Ahlaki Hüküm Ölçeği (DÖ): Spanger (1928) ve Allport, Vernon ve Lindzey'in (1960) klasik değer tercih sıralamasına Güngör (1998) ahlaki değerleri ekleyerek bir değerler sıralaması ölçeği elde etmiştir. Bu ölçeğin mantıki geçerliliği yapılmış ve test tekrar test güvenirliği .84 olarak bulunmuştur. Güngör (1998: 89) değer tercihi ölçeğinin 7 değer sahasına ait toplam 28 kötü davranış örneği hazırlamış ve mantıki geçerliliğini yapmıştır. Böylece her bir değer sahası 4 tane kötü davranış örneğiyle temsil edilmektedir.

Ölçekteki kötü davranışlar, genel ahlakla ilgili olarak “mahkemede yalancı şahitlik yapmak”, sosyal değerle ilgili olarak “bir kimseyi çevresinde gözden düşürecek şekilde dedikodu yapmak”, siyasi değerle ilgili olarak “bir seçimde iki oy kullanmak”, ekonomik değerle ilgili olarak “az vergi vermek için fazla masraf göstermek”, estetik değerle ilgili olarak “sanat eserlerini çalıp yurt dışına kaçırarak”, bilimsel değerle ilgili olarak “insanların bilgisizliklerini yüzlerine vurarak onlarla alay etmek” ve dinî değerle ilgili olarak “tanrıyı inkâr etmek” vb. şeklinde ifade edilmektedir.

Ölçek, her bir değer alanında 4 olmak üzere toplam 28 maddeden oluşmak-

tadır. Ölçekte her bir madde, 1'den 10'a kadar sıralanan bir ölçek üzerinden puanlanmaktadır. Ölçekte her bir maddeden alınacak en yüksek puan 1, en düşük puan ise 10'dur. 1 puan en az kötü davranışı, 10 puan ise en çok kötü davranışı belirlemektedir. Her bir değer alanından alınabilecek puan 4 ile 40 arasında değişmektedir. Bu araştırmada Güngör (1998)'ün araştırmasından farklı olarak öğrencilerin en çok kötü buldukları davranışlarla ilgili değer alanları aynı zamanda değer tercihleri olarak kabul edilmiştir. Güngör (1998) ise araştırmasında değer hükümlerine göre tercihleri belirlemiştir. Araştırmacı tarafından ölçeğin 110 öğrenciyle yapılan güvenilirlik çalışmasında her test maddesinin toplam puan ile bağıntısı Cronbach Alpha eşitliği ile değerlendirilmiş ve iç tutarlılık kat sayısı 0.84 bulunmuştur. Ölçeğin test tekrar test güvenilirliği ise 0.85 olarak bulunmuştur.

İşlemler

Bu araştırmada verilerin analizinde SPSS 10.0 programı ile aritmetik ortalama, bağımsız gruplar için t-testi ve Pearson momentler çarpımı korelasyon istatistikleri hesaplanmıştır. Araştırmada değer alanları bağımlı, cinsiyet ise bağımsız değişken olarak alınmıştır. Araştırmanın, literatür tarama, veri toplama, yorumlama ve analiz olmak üzere tüm aşamaları Eylül 2004-Kasım 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırmada ele alınan problemlerle ilgili örneklem grubunun değerler sıralaması, değerlerin cinsiyete göre değişimi ve değerler arasındaki ilişkiler aşağıda verilmiştir.

Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değerler Sıralaması

Tablo 1

Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Sahalarına İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	n	$\bar{x}$	ss
Siyasi Değerler	110	34,84	4,65
Genel Ahlak	110	34,55	4,78
Dini Değerler	110	34,05	5,82
Ekonomik Değerler	110	33,83	4,61
Estetik Değerler	110	32,17	6,14
Sosyal Değerler	110	31,22	5,81
Bilimsel Değerler	110	30,41	5,50

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin önem verdikleri değerlerin (1) siyasi (34,83), (2) genel ahlak (34,55), (3) dinî (34,05), (4) ekonomik (33,83), (5) estetik (32,17), (6) sosyal (31,22) ve (7) bilimsel (30,41) değerler olarak sıralandığı görülmektedir. Buna göre siyasi değerlere birinci derecede önem verilmektedir. Yani öğrencilerin en çok önem verdikleri değer siyasettir. Genel ahlak kuralları öğrencilerin seçtikleri ikinci değer sahasını oluşturmaktadır. Dinî değerlerin ahlak değerlerinden sonra yer alması araştırmanın önemli bulgularından biridir. Diğer bir deyişle öğrencilerin değerleri dinî olmaktan çok genel ahlak ilkelerine dayanmaktadır.

Öğrenciler ekonomik değerlere estetik, sosyal ve bilimsel değerlerden daha fazla önem vermektedirler. Siyaset, ahlak ve dinden sonra en önemli değer ekonomidir. Estetik değerler ise sosyal ve bilimsel değerlerden daha önceliklidir. Sosyal değerler ancak bilimsel değerlerden daha fazla öneme sahiptir. Bilimsel değerlerin sıralamada en alt düzeyde kalması ise araştırmanın şaşırtıcı bir bulgusu olarak ortaya çıkmaktadır. Özetle Giresun Eğitim Fakültesi öğrencileri en çok önemi siyasi değerlere, en az önemi ise bilimsel değerlere vermektedirler.

Kız ve Erkek Öğrencilerin Değer Alanları Arasındaki Farklılıklar

Tablo 2 incelendiğinde kız ve erkek öğrencilerin bilimsel değer dışında tüm değer alanlarında farklılaştıkları görülmektedir. Erkek öğrencilerin tüm değer alanlarında puan ortalamaları kız öğrencilerin puan ortalamalarından fazladır. Bu durum erkek öğrencilerin bilimsel değerler dışındaki tüm değer alanlarında kız öğrencilere göre daha tutucu olduklarını göstermektedir.

Tablo 2

Kız ve Erkek Öğrencilerin Değer Alanları Ortalamaları Arasındaki t-testi

	Cins	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Siyasi Değerler	Kız	55	33,58	5,09	-2.94	.00*
	Erkek	55	36,10	3,81		
Genel Ahlak	Kız	55	33,27	5,22	-2.90	.00*
	Erkek	55	35,83	3,93		
Dinî Değerler	Kız	55	32,83	6,67	-2.33	.02*
	Erkek	55	35,27	4,56		
Ekonomik Değerler	Kız	55	32,76	4,97	-2.49	.01*
	Erkek	55	34,90	3,97		
Estetik Değerler	Kız	55	30,38	6,72	-3.18	.00*
	Erkek	55	33,96	4,94		
Sosyal Değerler	Kız	55	30,05	6,19	-2.15	.03*
	Erkek	55	32,40	5,19		
Bilimsel Değerler	Kız	55	29,56	5,95	-1.63	.10
	Erkek	55	31,27	4,93		

*p < .05

Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Alanları Arasındaki İlişkiler

Tablo 3

Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Alanları

Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları ve Önemlilik Düzeyleri

	Siyasi Değerler	Genel Ahlak	Dinî Değerler	Ekonomik Değerler	Estetik Değerler	Sosyal Değerler
Genel Ahlak	.56*					
Dinî Değerler	.22*	.48*				
Ekonomik Değerler	.50*	.56*	.31*			
Estetik Değerler	.62*	.61*	.23*	.59*		
Sosyal Değerler	.55*	.44*	.36*	.41*	.49*	
Bilimsel Değerler	.43*	.38*	.21*	.46*	.57*	.52*

*p < .05

Tablo 3 incelendiğinde tüm değer alanlarının birbiriyle ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Birbiriyle en fazla ilişki estetik değerlerle ekonomik değerler arasında bulunmuştur ($r=.59$). İkinci sırada birbiriyle en fazla ilişkide bulunan değerler estetik değerlerle bilimsel değerlerdir ($r=.57$). Üçüncü sırada birbiriyle en fazla ilişkide bulunan değerler ise siyasi değerlerle genel ahlak değerleridir ($r=.56$). Diğer değerlerle en az ilişki kuran değerler olarak dinî değerler bulunmuştur. Birbiriyle en az ilişkide bulunan değerler dinî değerler ile bilimsel değerlerdir ($r=.21$). İkinci sırada birbiriyle en az ilişkide bulunan değerler siyasi değerlerle dinî değerlerdir ($r=.22$), aynı bağlamda üçüncü sırayı dinî değerlerle estetik değerler arasındaki ilişki alır ($r=.23$).

Tartışma

Araştırma grubunda birinci öncelikli değer, siyasi değer olarak bulunmuştur. Bu veri Güngör (1998)'ün araştırmasını, ayrıca özgürlük değerini siyasi bir değer olarak nitelendirdiğimizde, Çileli ve Tezer (1998)'in araştırmasını da destekler niteliktedir. Bu çalışmada erkek öğretmen adayları tüm değer alanlarında bayan öğretmen adaylarından daha yüksek puan almışlardır. Ancak bilimsel değerlerde bayan ve erkek öğretmen adaylarının puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Erkek ve bayan öğretmen adaylarının bilimsel değerler için farklı değer tercihi oluşturmamalarının, aynı öğrenim düzeyinde olmalarından ve bilimsel değerlerin cinsiyet rolü ile ilişkisinin az olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Güngör (1998)'ün yaptığı çalışmada bilimsel değerler üniversiteli erkek öğrencilerde üçüncü, kızlar öğrencilerde ise beşinci tercih düzeyindedir. Dolayısıyla bu çalışmanın sonuçlarıyla Güngör (1998)'ün çalışması kıyaslandığında aradan geçen

süre ve örneklem grubunun farklılığı nedeniyle bilimsel değerlerin önemini yitirdiği şeklinde bir sonuca varılmaktadır. Bu durum Türk eğitim sistemi ve üniversiteler için önemli bir uyarıdır. Bilimsel değerlerin öğrencilerin değer tercihlerinde en alt düzeye düşmesi toplumsal yapıyla ilişkili olabilir. Siyasi ilişkilerin bilimsel değerlerin önünde yer aldığı bir toplumda siyasi değerlerin ön plana çıkması beklenebilir bir durumdur. Ancak başka bir bakış açısıyla siyasi değerlerin bilimsel değerlerin önüne geçmesi toplumun hukuk ve demokrasi isteğinin bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Bu araştırmadan farklı olarak amaç ve araç değer (Rokeach, 1973) tercihlerini belirleyen Bacanlı (2002), erkek öğrencilerin geleneklere saygılı olmayı ve dindarlığı daha çok ön plana çıkartmada kızlardan anlamlı derecede farklılaştıklarını belirlemiştir. Saraçoğlu, Evin ve Varol (2004)'un yaptıkları araştırmada erkek öğretmen adaylarının değer puan ortalamaları bayan öğretmen adaylarından daha yüksektir. Bu araştırmada ortaya çıkan erkek öğretmen adaylarının tüm değer alanlarında daha tutucu olmaları sonucu Bacanlı (2002), Saraçoğlu, Evin ve Varol (2004)'un yaptığı araştırmaları destekler niteliktedir.

Yapıcı ve Zengin (2003) tarafından ilahiyat fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada cinsiyet faktörünün değer tercihinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkarmadığı belirlenmiştir. Eğitim fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırmada ve Bacanlı (2002) tarafından yapılan araştırmada cinsiyet faktörü değer tercihlerinde önemli farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değerlerinde cinsiyetin önemli bir değişken olarak görülmemesinin sebebi alınan din eğitimi olabilir. Bacanlı (2002) değer tercihlerinde erkeklerin daha tutucu olmalarını Türk toplumunun erkek egemen bir toplum olmasından kaynaklandığını söylemektedir. Erkekler var olan durumun devam etmesini aynı zamanda mevcut erkek statülerinin devam etmesi olarak görmektedirler. Atay (2003) tarafından Türk yöneticileri üzerinde yapılan araştırmada dindarlığın artışıyla saygı, sadakat, geleneklere bağlılık, cesaret, sorumluluk gibi geleneksel muhafazakâr değerlerin artış gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin dinî değerlere daha fazla önem vermeleri bilimsel değerler dışında tüm değer alanlarında kız öğrencilerden daha tutucu olmaları sonucunu doğurmaktadır. İlahiyat fakültesi kız ve erkek öğrencilerinin yaklaşık aynı düzeyde dindar olmaları değerlerle ilgili bir farklılaşma ortaya çıkarmamaktadır. Ancak ilahiyat fakültesi öğrencilerinde cinsiyet faktörünün değer tercihlerini farklılaştırmaması bu tespitin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu durumda dinî değerlerde muhafaza-

kârlığın tüm değer alanlarını etkilediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Değer tercihlerinin cinsiyete göre değişiminin nedenleri dinî değerlerde tutucu olmayan bir erkek örnekleminde yapılacak araştırmayla ortaya çıkabilecektir. Aynı şekilde ilahiyat fakültesi öğrencilerinde cinsiyet rolleri ve dindarlık düzeyi ile ilgili yapılacak değer tercihleri araştırması da değer tercihlerinde cinsiyet etmenin nedenlerini ortaya koyabilecektir.

Bu araştırmaya benzer olarak Güngör (1998)'ün yaptığı araştırmada değer tercih öncelikleri erkeklerde siyasi, kızlarda ise ahlaki değerler olarak bulunmuştur. Aradan geçen sürede bu araştırmayla Güngör (1998)'ün araştırması arasında birinci tercihler bakımından önemli bir farklılık olmadığı görülmektedir. Ancak aradan geçen 20 yıllık sürenin sonunda -ki Güngör (1998)'ün araştırması 1985 yılında yapılmıştır- kız öğrencilerin ahlaki değerlerden ziyade siyasi değerlere öncelik verdiği ortaya konmuştur. Bu durumda kız öğrencilerin daha çok siyasallaştığı sonucuna varılmaktadır. Kız öğrencilerin geçen zaman süreci içerisinde siyasallaşması modernleşmenin bir ölçütü gibi görülebilir. Güngör (1998)'ün araştırmasında genç erkekler ve genç kızlarda dinî değer en son değer olarak görülmektedir. Giresun Eğitim Fakültesi örnekleminde ise dinî değer üçüncü değer olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Güngör (1998)'ün 1985 yılında İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden oluşan araştırma grubuna göre bu araştırmanın örneklem grubu daha dindardır. Üniversite öğrencilerinin dinî değerlere verdikleri önem aradan geçen 20 yıllık bir süreden sonra Giresun Eğitim Fakültesi örnekleminde artış göstermiştir.

Inglehart (1997), kırk üç ülkede sürdürülen ve dünya nüfusunun % 70'ini temsil eden bir örneklemin değerlerini incelemiştir. Araştırmada “Ekonomik kalkınma, kitle değerlerinde ve inanç sisteminde belirli değişikliklere yol açar.” hipotezi test edilmiştir. Inglehart (1997) modernleşmenin anahtarını dinsel yönelimli dünya görüşünden devlet yönelimli dünya görüşüne geçmek olarak belirlemiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre siyasi değerlerin birinci öncelikli olarak tercih edilmesi ve ahlaki değerlerin dinî değerlerin önüne geçmesi nedeniyle eğitim fakültesi öğrencilerinin modern dünya görüşüne sahip kişiler olarak, ekonomik kalkınmayı kolaylaştırıcı bir değerler sistemine sahip oldukları iddia edilebilir. Aynı zamanda bu durumun öğrencilerin öğrenim düzeyinden kaynaklandığı da iddia edilebilir. Ancak bu yorumun geçerli olabilmesi için farklı öğrenim düzeylerine göre yapılacak değer tercihleri araştırmasında test edilmesi gerekmektedir. Bu araştırmanın örneklemini ekonomik kalkınmaya uygun bir değer sistemine sahiptir, ancak bu durum

tüm Türkiye evrenini yansıtamaz. Bununla beraber öğretmen adaylarının, yani yarının öğretmenlerinin, değerler sisteminin ekonomik kalkınma ve modernleşmeye uygun olması geleceğin Türkiye için umut vericidir.

Araştırma bulgularına göre tüm değer alanlarının birbiriyle ilişkili bulunması Allport, Vernon ve Lindzey (1960)'ın değerler arasındaki ilişkiler görüşünü destekler niteliktedir. Maslow (1954)'a göre fizyolojik gereksinimlerin karşılanmasından sonra estetik gereksinimlerin karşılanması söz konusudur. Birbiriyle en fazla ilişkili değerlerin ekonomik değerle, estetik değerler olması, Maslow (1954)'un güdülenme görüşünü destekler niteliktedir. Max Scheler (1969 aktaran Mengüşoğlu, 1983)'e göre bilgi ile estetik anlayış ilişkilidir. Estetik değerlerle bilimsel değerlerin ilişkili olması ise Scheler'in olgusal değer tezini desteklemektedir. Siyasi değerle, genel ahlak değerlerinin üçüncü sırada birbiriyle ilişkili değerler olması, öğretmen adaylarının içinde bulundukları gençlik dönemi açısından ideolojik kimliğe önem vermelerinden kaynaklanmaktadır. Diğer değerlerle en az ilişkili olan değer olarak dinî değer bulunmuştur. Ayrıca dinî değer en az ilişkili olduğu değerler sırasıyla bilimsel ve siyasi değerlerdir. Dinî değer diğer değerlerle daha az ilişkili olması öğretmen adaylarının laik ve sosyal bir hukuk devleti anlayışına sahip olduklarını göstermektedir.

Kaynakça/References

- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 7-18 .
- Allport, G. W., Vernon, E., & Linzey, G. (1960). *A study of values* (3rd Edition). Boston: Houghton-Mifflin.
- Atay, S. (2003). Türk yönetici adaylarının siyasal ve dini tercihleri ile yaşam değerleri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 87-120.
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik kavram analizleri* . Ankara: Nobel Yayınları.
- Brophy, H. W., & Good, T. L. (1986). *Third handbook of research on teaching*. Chicago: McNally.
- Campbell, D. T. (1963). Social attitudes and other required behavioral dispositions. In S. Korc (Ed.), *Psychology: A study of science*, (pp. 94-172). New York: McGraw Hill.
- Collins English Dictionary*. (1991). Third Edition. Glasgow: Harper Collins.
- Çileli, M. & Tezer, E. (1998). Life and value orientations of Turkish university students. *Adolescence*, 33 (129), 219-224.
- Dickinson, D. J. (1990). The relation between ratings of teacher performance and student learning. *Contemporary Educational Psychology*, 15, 142-152.

- Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Hillsdale: Erlbaum.
- Feather, N. T. (1975). *Values in education and society*. New York: Free Press.
- Feather, N. T. (1990). Bridging the gap between values and actions: Recent applications of the expectancy-value model. In E. T. Higgins & R. M. Sorrention (Eds.), *Handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior* (pp. 151-192). New York: Guilford Press.
- Feather, N. T. (1993). Values and culture. In W. J. Lonner, & R. Malapass (Eds.), *Psychology and culture* (pp. 183-189). Boston: Allyn & Bacon.
- Feather, N.T. (1997). Gender differences in values: Implications of the expectancy-value model. In F. Halisch, & J. Kuhl (Eds.), *Motivation, intention and volition* (pp. 31-45). Berlin:Springer-Verlag.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir?* (çev. N. Çelebi). Konya: Toplum Yayınları.
- Gökçe, O. (1994). Türk gençliğinin sosyal ve ahlâkî değerleri. *Ata Dergisi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, (1),25-30.
- Gözütok, D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: TDV Yayını.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Inglehart, R. F. (1997). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Keklik, N. (1996). *Felsefenin ilkeleri* (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kilby, R. W. (1993). *The study of human values*. Lanham, MD: University Press of America.
- Lau, S. (1988). The value orientations of Chinese university students in Hong Kong. *International Journal of Psychology*, 23, 583-596
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row, Publishers, Incorporated.
- Mengüşoğlu, T. (1983). *Felsefeye giriş* (3. Baskı). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Myyry, L. & Helkama, K. (2001). University students' value priorities and emotional empathy. *Educational Psychology*, 20 (1), 26.
- Pohjanheimo, E. (1997). *Arvojen Muutos, Työ ja Sosiaalinen tausta. Tutkimus työikäisistä pyhtäläisistä 1982-1993, (Value Change, Work and Social Stratification. Working-age population in pyhtäo 1982-1993)*, University of Helsinki, Department of Social Psychology, Research Reports 1/1997.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Saraçoğlu, A. S., Evin, İ. & Varol, S. R. (2004). İzmir ilinde çeşitli kurumlarda görev yapan öğretmenler ile öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 4 (2), 338-363.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987) Toward a psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550-562.
- Smith, P. B. & Schwartz, S. H. (1997). Values. In J. W. Berry, M. H. Segall & C. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology* (2nd Edition, Vol. 3, pp. 75-118). Boston Allyn & Bacon.

- Spanger, E. (1928). *Types of men*. New York: Stechert.
- Stein, H. F. (1985) Therapist and family values in a cultural context. *Counseling and Values*, 30, 35-45.
- Tezcan, M. (1997). *Kültürel antropoloji*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Theodorson, G. A., & Theodorson, A. (1979). *A modern dictionary of sociology*. New York: Barnes & Noble.
- Ünal, C. (1981). *Genel tutumların veya değerlerin psikolojisi üzerine bir araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Varış, F. (1973). Cumhuriyetin 50. yılında Türkiye’de öğretmen yetiştirmede karşılaşılan birkaç sorun. *50. Yıla Armağan* içinde (s. 47-62). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Verkasalo, M., Daun A., & Nüt, T. (1994). Universal values in Estonia, Finland and Sweden. *Ethnologia Europae*, 24, 101-117.
- Verkasalo, M., Tuomivaara, P., & Lindeman, M. (1996). 15 -year- old pupils and their teachers’ values, and their beliefs about the values of an ideal pupil. *Educational Psychology*, 1, 35-47.
- Vernon, P. E., & Allport, G. W. (1931). A test for personal values. *Journal of Abnormal Social Psychology*, 26, 50-64.
- Weber, M. (1985). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu* (çev. Z. Aruoba). İstanbul: Hil Yayınları (Die Protestantische ethik und der geist des Kapitalismus, 1904/1905).
- Yapıcı, A. & Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralaması üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 173-206.

Value Preferences of Prospective Teachers: A Case of Giresun Faculty of Education

Enver SARI, Assist. Prof. Dr.*

Citation/©- Sari, E. (2005). Value Preferences of Prospective Teachers: A case of Giresun Faculty of Education. *Journal of Values Education-Turkey*, 3 (10), 73-88.

Abstract- The main purpose of this research was to assess the value preference of a sample of prospective teachers. The Scale of Values, Crime Conception, and Moral Judgement were employed to determine the prospective teachers' value preference. There are 28 samples of bad behaviors related to 7 value fields in the scale. For example, perjury, gossip, trick in election, tax evasion, smuggle work of art, make fun of one's ignorance, and being an atheist are some samples of bad behaviors. 110 students' value preferences (55 girls and 55 boys) are ordered as follows: 1. political, 2. moral, 3. religious, 4. economic, 5. aesthetic, 6. social, and 7. scientific. There was no difference between male and female students' scientific values. The male students were found to be more conservative than female students in all value fields with the exception of scientific values. Significant correlations have been found among all value fields.

Key Words- Values, Value Preference, Prospective Teachers.

* **Address for correspondence:** KTU Giresun Education Faculty, Department of Educational Sciences, 28200, Giresun-Turkey **E-Mail:** enversari@hotmail.com